

UDK: 27-36:929Pavao sveti
272-277
Pregledni rad
Primljeno: veljača 2012.

Tomo VUKŠIĆ
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo
privat@tel.net.ba

MJESTO BRODOLOMA SVETOGA PAVLA (Dj 27,27; 28,1): MALTA, KEFALONIJA ILI MLJET¹

Sažetak

U povodu „Godine sv. Pavla“, kojom se obilježava 2000 godina od rođenja ovoga velikog apostola, članak raspravlja o nikada dokraja riješenom pitanju mjesta gdje je Pavao doživio brodolom na putu iz Cezareje prema Rimu koji je opisan u Djelima apostolskim. Danas su u optjecaju tri teorije koje svaka na poseban otok smješta događaj nasukavanja Pavlove lađe – Malta, Mljet, Kefalonija – i svaka svojim argumentima tumači vlastito stanovište. U tekstu su najprije ukratko opisane malteška i kefalonijska tradicija da bi potom s nešto više pozornosti bila predstavljena teza koja brodolom smješta na Mljet u Jadrankom moru. U vezi s tim podsjeća se posebice na djelo Ignjata Đurđevića iz 1730. godine te druge, stare i nove, znanstvenike koji prihvaćaju Mljet kao mjesto nasukavanja. U svemu tome naročitu pozornost privlače suvremeni pomorski stručnjaci za morske struje i vjetrove koji kompjutorskim simulacijama Pavlova putovanja unose posvema nov način argumentiranja u ovoj raspravi.

Ključne riječi: *sveti Pavao, Djela apostolska, brodolom, Malta, Mljet, Kefalonija, Adrija, Melite, barbari, Ignjat Đurđević, olujni vjetar, zmija otrovnica.*

Život svetoga Pavla, njegovo djelovanje i njegova misijska putovanja pripadaju, poslije Isusa Krista i Njegova spasenjskoga djela, među najzanimljivije i najviše proučavane novozavjetne teme jer je Pavao kroz svu povijest kršćanstva, i kao osoba i kao evangelizator, i kao teolog i kao filozof,² mnogima bio i ostaje zanimljiv, čak i ateisti-

¹ Ovo je tekst predavanja koje je održano 7. svibnja 2009. na „Simpoziju u povodu 2000-godišnjice od rođenja svetog apostola Pavla“ na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu Univerziteta u Istočnom Sarajevu u Foči.

² Usp.: Stanislas BRETON, *Saint Paul* (Paris: PUF, 1988.); Stanislas BRETON, *San Paolo: un ritratto filosofico* (Brescia: Morcelliana, 1990.); Günter BORKMANN, *Paul apôtre de Jésus-Christ* (Geneve: Labor et Fides, 1971.).

ma.³ Zahvaljujući tomu, o Pavlu se zna više negoli o mnogim drugim apostolima zajedno. Pa ipak, puno toga se ne zna ni o njemu. Odnosno, mnoge teme iz njegova života i danas su nedovoljno razjašnjene i nerijetko su predmet spora među znanstvenicima. Jedno od takvih pitanja, na koje znanost još nije dala konačan odgovor, jest: Gdje je apostol Pavao doživio brodolom na svojem putu iz Cezareje prema Rimu? Stoga i danas izaziva veliko zanimanje bibličara, pomorskih stručnjaka, povjesničara i geografa.⁴

Nakana ovoga teksta nije dati svoj odgovor na postavljeno pitanje, nego ukratko predstaviti već postojeće. Na osnovi biblijskog izvještaja, kao i na temelju još nekih činjenica i pretpostavki koje će biti naknadno spomenute, danas su žive tri teze od kojih svaka na različit otok smješta brodolom sv. Pavla: na Maltu, Kefaloniju i Mljet. Nakon što budu ukratko predstavljene prve dvije teorije i njihovi glavni zastupnici, veći prostor bit će posvećen mljetskoj tradiciji, posebice njezinu znanstvenom tumaču Ignjatu Đurđeviću te nekim današnjim stranim i domaćim znanstvenicima koji se opredjeljuju za Mljet kao mjesto Pavlova brodoloma.

1. Biblijski opis brodoloma

U Djelima apostolskim,⁵ od 21. do 26. poglavlja, nalazi se opis Pavlova propovijedanja u Cezareji zbog kojega je on u tome gradu bio uhapšen, završio u zatvoru i suđen. Međutim, na suđenju koje je bilo

³ Usp.: Alain BADIOU, *Sveti Pavao. Utemeljenje univerzalizma* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2006.).

⁴ Usp.: prikaz kontroverzije oko mjesta brodoloma sv. Pavla s brojnom literaturom u vezi s ovim pitanjem: Mario BUHAGIAR, „The St. Paul shipwreck controversy an assessment of the source material“, *Proceedings of History Week* (1993.), 181-213 (prema: www.geocities.com); Mario BUHAGIAR, „St. Paul’s Shipwreck and Early Christianity in Malta“, *The Catholic Historical Review* 93 (2007.), 1-16; Otto MEINARDUS, „St. Paul Shipwrecked in Dalmatia“, *Biblical Archaeologist* 39,4 (1976.), 145-147; Robert CORNUKE, *The Lost Shipwreck of Paul* (Newark: Global Publishing Services, 2003.); Thomas FRELLER, „(…) Et cum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur‘: der Schiffbruch des Hl. Paulus auf ‘Melita’ und die Installation eines Kults“, *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 115 (2004.), 117-163. – Posebice o povodu obilježavanja „Godine sv. Pavla“ (2008.-2009.) nastaje brojna i raznovrsna literatura posvećena ovom apostolu. Augusto BARBI, *Atti degli Apostoli*, 1-2 (Padova: Edizioni Messaggero, 2003.-2007.); A. Joseph FITZMYER, *Gli Atti degli Apostoli. Introduzione e commento* (Brescia: Queriniana, 2003.).

⁵ Usp.: npr. Augusto BARBI, *Atti degli Apostoli*, 1-2; A. Joseph FITZMYER, *Gli Atti degli Apostoli. Introduzione e commento*.

priredeno protiv njega Pavao se, kao rimski građanin, prizvao na cara te je, u skladu sa zakonom, odlučeno da bude sproveden u Rim da mu se tamo sudi. Na putu prema Rimu, nakon što su se otisnuli od Krete, lađu, na kojoj je vožen Pavao, zahvatilo je veliko i dugotrajno nevrije-me te su se putnici spasili tek nakon cijela dva tjedna opasnoga lutanja morem tako što se lađa, na kojoj je bilo 276 duša, u noći primakla nekom nepoznatom kopnu. Nakon što je svanulo, mornari nisu prepoznali zemlju uz koju su pristali, ali se radilo o zaljevu ravne obale pa su mornari odlučili u njega zavesti lađu. Međutim, dok je lađa, sa svim ljudstvom na njoj, uplovljavala u zaljev, ona se nasukala tako da je pramac ostao nepomičan, a krmu razdirala žestina valova. Tada su svi putnici, a najprije oni koji su znali plivati, poskakali iz lađe u more, dok su ostali, netko na daskama a netko na olupinama lađe, izašli na kraj te su svi živi i zdravi prispjeli na kopno (usp. Dj 27).

Za bilo koji odgovor na pitanje gdje se dogodio ovaj brodolom, početne ključne informacije daju sama Djela apostolska. Tako o samom primicanju lađe nepoznatom kopnu sveti pisac kaže: „Bijaše već četrnaesta noć što smo bili tamo-amogonjani po Jadranu kad oko ponoći naslutiše mornari da im se primiče neka zemlja. Bacivši olovnicu, nađoše dvadeset hvati dubine; malo poslije baciše je opet i nađoše ih petnaest. Kako se bojahu da ne naletimo na grebene, baciše s krme četiri sidra iščekujući da se svane“ (Dj 27,27-28).⁶ A nakon što su se putnici kad je svanulo, na već opisani način, poslije nasukavanja lađe, našli na kopnu, brodolomci su tek od zatečenoga stanovništva saznali gdje su prispjeli jer mornari nisu prepoznali kopno na koje su se nasukali. Naime: „Jednom spašeni, doznasmo da se otok zove Malta. Urođenici nam iskazivahu nesvakidašnje čovjekoljublje. Zapališe krijes i okupiše nas oko njega jer je počela kiša i bilo zima“ (Dj 28,1-2).⁷

Iz navedenoga je jasno da ključni podaci, koje donosi biblijski izvještaj a koji mogu biti korisni za moguće prepoznavanje otoka uz koji je sv. Pavao doživio brodolom, jesu: Jadransko more (Ἀδρία), otok Melita (Μελίτη) i zatečeni stanovnici na otoku, nazvani barbari (βάρβαροι), koji su pomogli brodolomcima.

⁶ U grčkom izvorniku Dj 27,27 glasi: „Ὡς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νύξ ἐγένετο διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόουν οἱ αὐταὶ προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν.“

⁷ Grčki tekst Dj 28,1-2 kaže: „Καὶ διασωθέντες τότε ἐπέγνωμεν ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται. Οἱ τε βάρβαροι παρείχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν, ἄψαντες γὰρ πυρὰν προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφεστῶτα καὶ διὰ τὸ ψῦχος.“

2. Malteška tradicija

Tradicija koja u biblijskoj Meliti prepoznaje otok Maltu najviše je proširena među suvremenim bibličarima, što je lako uočljivo iz dostupnih suvremenih prijevoda Svetoga pisma. Tako je prevode i današnji hrvatski prevoditelji. To tumače tako što „Adria“ iz Djela apostolskih ne bi bilo današnje more toga imena, nego sav morski prostor između Grčke i Sicilije, a ime „barbari“ pristajalo bi uz Maltežane zato što su starosjedioci toga otoka govorili jednim punskim jezikom. S druge strane, „Vulgata“ je ime ovog otoka prevela kao „Militene“, odnosno Milit, a ne „Melita“ što bi bila Malta. Također neki današnji oprezniji engleski prevoditelji taj otok nazivaju Melita a u nekim njemačkim prijevodima nazvan je Melite. Slično njima, Đuro Daničić i Vuk Karadžić su u svojem izvornom prijevodu predložili naziv Melit, gdje god da se on nalazio. No, njihov korigirani prijevod, koji je nedavno tiskan, odlučuje se također za Maltu.⁸

Međutim, prema mišljenju kritičara malteške teze, najstariji materijalni spomen jedne crkve sv. Pavla na Malti potjecao bi iz 1372. godine, a vlastiti kult sv. Pavla tamo se, kako oni tvrde, počeo razvijati nakon toga.⁹ Prema istim tumačenjima, maltešku tradiciju forsirali su posebice pripadnici viteškoga reda ivanovaca, danas poznatijih kao Malteški red, koji su se na otoku Malti nastanili poslije 1530. godine. Naime, nakon što su se morali pred Turcima povući iz istočnih dijelova gdje su dotada bili stacionirani, njima je car Karlo V. te godine darovao Maltu koja je postala njihovo upravno središte. A budući da im je, u skladu s tradicijom toga vremena, bio potreban kult velikoga sveca zaštitnika, oživjeli su zatečenu tradiciju prema kojoj je Pavao doživio brodolom upravo na Malti te je pod njihovim utjecajem postala najviše prihvaćena teorija.

3. Kefalonija: teorija naših dana

Druga teorija, koja je prisutna u znanstvenoj literaturi, novijega je datuma a tvorac joj je Nijemac Heinz Warnecke.¹⁰ Iako se pojavila prije svega dvadesetak godina, na ovu temu održano je već nekoliko simpo-

⁸ Usp.: Bibliju u izdanju „Glasa Crkve“ (Šabac-Valjevo-Beograd, 2005.).

⁹ Usp.: Heinz WARNECKE, *Die tatsächliche Romfahrt Apostels Paulus* (Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1987.); „Ort des Schiffbruchs von Paulus“, *Ökumenisches Heiligenlexikon* (prema: www.heiligenlexicon.de).

¹⁰ Usp.: Heinz WARNECKE, *Paulus im Sturm über den Schiffbruch der Exegese und die Rettung des Apostels auf Kephallenia* (Nürnberg: VTR, 2000.); „Ort des Schiffbruchs von Paulus“, *Ökumenisches Heiligenlexikon* (prema: www.heiligenlexicon.de).

zija i nije nepoznata široj javnosti,¹¹ ali nema se dojam da u ovom času ima brojne sljedbenike,¹² osim u Grčkoj. No tamo znaju da ovu teoriju neki smatraju provokativnom i revolucionarnom.¹³ Warnecke zastupa mišljenje da biblijska Melita nikako ne može biti Malta nego da je to grčki otok Kefalonija. On smatra da se taj otok nekada prije, u Homerovo vrijeme (oko 800 godina prije Krista), nazivao Milton a današnji njezin dio Argastoli nazivan je i Meliti, što bi bilo sačuvano u uspomeni njezinih stanovnika u vrijeme sv. Pavla.¹⁴ Tradicija Pavlova brodoloma na Kefaloniji veže se uz crkvu sv. Pavla u Passadi a u vezu s Pavlovom poviješću dovodi se i „kult“ zmije koji postoji u crkvama na tom otoku. Zastupnici kefalonijske tradicije svoju tezu tumače također meteorološkim faktorima koji su vladali na moru u vrijeme Pavlova putovanja i morskim strujama koje su lađu mogle nositi samo u pravcu ovog otoka. U tu svrhu na njihovim simpozijima sudjeluju pomorski kapetani i stručnjaci koji kompjutorskim simulacijama Pavlova putovanja smještaju brodolom na Kefaloniju. Smatraju da se naziv „Adria“ u vrijeme Rimskoga Carstva upotrebljavao za današnje Jadransko more i za sjeveroistočni dio Jonskoga mora gdje se nalazi Kefalonija, a da je pisac Djela apostolskih nazvao njezine stanovnike „barbarima“ zato što su govorili dijalektom koji nije bio razumljiv.

Karta preuzeta iz teksta: „Apostel Paul in Kefalonija“ (www.ionion.com)

- 11 Usp.: razne izvještaje o sv. Pavlu i Kefaloniji: www.imk.gr; www.ionion.com.
- 12 Usp.: Heinz WARNECKE - Thomas SCHIRRMACHER, *War Paulus wirklich auf Malta?* (Stuttgart: ThFG, 1992.); Ivan MUŽIĆ, *Hrvatska povijest devetoga stoljeća* (Split: Bošković, 2006.), 147.
- 13 Usp.: www.imk.gr.
- 14 Šire tumačenje Warneckove teze i više detalja u vezi s tim vidi na web stranici „Holy Metropolis of Cephalonia“ pod naslovom „St. Paul the Apostle“, www.imk.gr.

4. Mljet: vrlo stara tradicija

Treća teorija, koja zastupa mišljenje da je biblijska Melita ustvari otok Mljet u Jadranskom moru, i kojoj će, naravno, biti posvećeno najviše prostora, zapravo je najstarija. To se potvrđuje podatkom da se tvrdnja da je sv. Pavao brodolom doživio na Mljetu nalazi prvi put zabilježena u „Geografiji“ armenskoga znanstvenika Ananiasa Širaka koja je nastala između 591. i 636. godine.¹⁵ Isto mišljenje zastupa i Konstantin Porfirogenet koji u svojem djelu *De administrando imperio*, napisanom između 949. i 955. godine, kaže da sv. Luka u Djelima apostolskim spominje otok Mljet na kojemu je Pavla za prst ujeta zmija koju je onda Pavao spalio u vatri.¹⁶ Ova mljetska tradicija osjetila se ugroženom u 16. stoljeću pojačanim forsiranjem one malteške pa je dominikanac i povjesničar Serafino Razzi, pišući prvu političku povijest Dubrovačke Republike, 1595. godine ustao u njezinu obranu.¹⁷ Malo kasnije pjesnik Junije Palmotić, barokni pisac, u svojoj najpoznatijoj drami „Pavlimir“ (1632.) svjedoči o mljetskoj tradiciji Pavlova brodoloma. Njemu se pridružio korčulanski kanonik Jakov Salečić koji je 1699. godine napisao raspravu o brodolomu sv. Pavla na Mljetu. To isto učinili su i Ignjat Đurđević, čiji je tekst iz 1726. do danas ostao u rukopisu,¹⁸ kao i Francesco Maria Appendini 1802. godine.¹⁹

4.1. Ignjat Đurđević: znanstvena obrada mljetske tradicije

Najpoznatije djelo u prilog mljetskoj tradiciji napisao je Ignjat

15 Usp.: H. Robert HEWSEN (uvod, prijevod, komentari), *The Geography of Ananias of Širak* (Wiesbaden: Ludwig Reichert Verlag, 1992.), 47. Navedeno prema I. MUŽIĆ, *Hrvatska povijest devetoga stoljeća*, 147.

16 Usp.: KONSTANTIN PORFIROGENET, *O upravljanju carstvom* (prijevod i komentari Nikola Tomašić,...) (Zagreb: Dom i svijet, 2003.), 95.

17 Usp.: Serafino RAZZI, *Storia di Ravgia* (Lucca: Per Vincentio Busdraghi, 1595.); *Storia di Ragusa* (Dubrovnik: Editrice Tipografia Serbo-Ragusea A. Pasarić, 1903.); Stjepan KRASIĆ - Serafino RAZZI, *Povijest dubrovačke metropolije i dubrovačkih nadbiskupa: (X.-XVI. stoljeća)* (Dubrovnik: Biskupski ordinarijat; Split: Crkva u svijetu, 1999.); Stjepan KRASIĆ, „Život i djelo Serafina Razzija“, Želimir PULJIĆ - N. Ante ANČIĆ, *Tisuću godina Dubrovačke (nad)biskupije* (Dubrovnik: Biskupski ordinarijat; Split: Crkva u svijetu, 2001.), 125-164.

18 Usp.: Miho DEMOVIĆ, „Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija o svetopavlovskom brodolomu u vodama hrvatskog otoka Mljeta. Uvodna studija“, Ignjat ĐURĐEVIĆ, *Sveti Pavao apostol brodolomac* (Dubrovnik: Biskupija dubrovačka, 2008.), 20.

19 Usp.: Francesco Maria APPENDINI, *Notizie storico critiche sulle antichità, storia e letteratura de Ragusei* (Dubrovnik: 1802.).

Đurđević. Tiskano je na latinskom jeziku 1730. godine na više od 300 stranica pa je sve do naših dana, zbog jezične barijere, mnogima malo poznato.²⁰ U hrvatskom prijevodu, koji je priredio Jozo Marević,²¹ a na poticaj Mihe Demovića koji je napisao uvodnu studiju, objavljeno je tek 2008. godine kao doprinos obilježavanju „Godine sv. Pavla“, kojom se na svjetskoj razini proslavlja 2000 godina od rođenja ovoga velikog apostola. Đurđević je u času pisanja ovoga djela bio benediktinski monah i živio u opatiji sv. Marije na Mljetu. Svoje izlaganje započeo je tvrdnjom: „Kažem i tvrdim, da je prije preseljenja plemenite konjice Ivanovaca na Afričku Melitu slava o brodolomu spašenog apostola Pavla, po općem mišljenju, dodjeljivana, bez imalo sustezanja ili dvoumljenja Ilirskoj Meliti. Onda se ta slava brigom svih naglo s našega otoka okrenula na drugi te novom vladavinom vjerskih prvaka slavno uljepšala. Od tog vremena pisca, koji bi se opredijelio za našu Melitu, ni slučajno. A ni trudeći se, teško ćeš naći. (...) Činjenica jest, molit ću, da su zbog dolaska Svete vojske s Roda na Melitu (na Maltu) u Libijsko more (naime, zbog nekog slučajnog događaja kao na mjesto Pavlova brodoloma koje je na posve drugom mjestu) značaj i važnost naše Melite do tog vremena neokrnjeno sačuvani, najednom i neočekivano su izgubljeni.“

U pripravi ovoga djela Đurđević je konzultirao čak 501 pisca: 15 filomaltežana, 18 neopredijeljenih te još 468 onih čije su mu informacije poslužile za utemeljenje mljetske tradicije. A da ne bi bilo dvojbi u njegove navode o brojnosti konzultirane literature, naveo je imena svih autora i naslove njihovih djela, te referentna mjesta koja je preuzeo. Argumenti koje Đurđević navodi u prilog svoje tvrdnje su brojni i raznovrsni: arheološki lokaliteti na Mljetu koji sugeriraju osnovnu tezu knjige, objavljena djela različitih pisaca i s različitih područja te opis konkretnoga stanja i uvjerenja na Mljetu. Djelo je sastavljeno od 8 poglavlja (*Inspectiones*) koja se sastoje od po više odsjeka (*Diatriba*),

20 Usp.: Ignatio GEORGIO (Ignjat ĐURĐEVIĆ), *D.(ivus) Paulus Apostolus in mari, quod nunc Venetus sinus dicitur, naufragus, et Militae dalmatiensis insulae post naufragium hospes. Sive de genuino significato duorum locorum in Actibus Apostolicis, Cap. XXVII. 27. Navigantibus nobis in Adria; Cap. XXVIII. 1. Tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur. Inspectiones anticriticae autore D.(omino) Ignatio Georgio benedictino e congregatione melitensi ragusina* (Venetiis: MDCCXXX.).

21 Usp.: Ignjat ĐURĐEVIĆ, *Sveti Pavao apostol brodolomac*, 1-327. – Ova knjiga se sastoji od dva dijela, a oba su, i to svaki zasebno, paginirana arapskim brojkama: prvi dio je na hrvatskom i engleskom jeziku a autor mu je Miho Demović, str. 1-104; drugi dio, koji sadržava prijevod Đurđevićeva izvornoga djela na hrvatski jezik, opet započinje brojiti stranice ispočetka, str. 1-327.

a pisano je tako da najprije iznosi mišljenja protivnika mljetske tradicije, a zatim im se suprotstavlja analizirajući biblijski izvor i literaturu koju je naveo.

4.1.1. Pitanje vjetra

Poslije posvete trojici dalekih padovanskih akademika, a ne Dubrovniku, što je, prema nekima,²² uradio zato da zaštiti Dubrovačku Republiku od Malteških vitezova koji su joj znali prijetiti, Đurđević u svojem djelu najprije donosi Vulgatin prijevod 27. i 28. poglavlja Djela apostolskih. Zatim je usporedno priložio grčki izvornik, a potom svoj prijevod tih poglavlja na latinski. On smatra da je Vulgata naziv za vjetar „euroklidon“ (Dj 27,14), što bi trebalo značiti jugoistočnjak, prevela s „euroaquilo“ što se prevodi kao sjeveroistočnjak. Radi se naime o vjetru koji je vitlao Pavlovu lađu po moru pa je vrlo važno iz kojega je pravca dolazio i u kojem pravcu se kretao jer je u tome pravcu nosio lađu.

Posebnu pozornost Đurđević je posvetio tom olujnom vjetru koji je bio krivac za dvotjedno lutanje morem i konačan brodolom pa je ovo tema od iznimne važnosti za raspravu. Grčki izvornik, prema Đurđevićevu tumačenju, nazivao ga je „euroklidon“ što je Vulgata prevela kao „euroaquilo“. Novija kritička izdanja Novoga zavjeta nemaju više izraz „euroklidon“ nego „eurakilon“,²³ što moderni prevoditelji označavaju kao „sjeveroistočnjak“. Cijeli taj odlomak u modernom prijevodu glasi: „Uto duhne blagi južnjak i oni, misleći da bi mogli ostvariti naum, digoše sidro i zaploviše tik uz Kretu. Ali nedugo zatim razbjesni se žestok vjetar zvan sjeveroistočnjak (euroklidon)“ (Dj 27,13-14). Odnosno, vjetar je od „blagoga južnjaka“ bez nekog objašnjenja odjednom postao „sjeveroistočnjak“.

Đurđević, međutim, smatra da grčka riječ „euros“ označava južni vjetar, što poznaje i Homer, a pridjev „clidon“ znači „snažan“, „jak“ pa bi „euroklidon“ trebalo prevesti kao „olujni južni vjetar“ ili „jugoistočni olujni vjetar“. Takav dugotrajni olujni vjetar puše svake jeseni na Otrantu i Jadranu. Nije nikakva rijetkost i poznat je na Jadranu pod pojmom „široko“ (jugoistočnjak). Taj vjetar, koji se iz

²² Usp.: M. DEMOVIĆ, „Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija“, 29.

²³ Dj 27,13-14: „Υποπνεύσαντος δὲ νότου δόξαντες τῆς προθέσεως κεκρατηκέναι, ἄραντες ἄσσον παρελέγοντο τὴν Κρήτην. Μετ’ οὐ πολὺ δὲ ἔβαλεν κατ’ αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικὸς ὁ καλούμενος εὐρακύλων.“

južnjaka (euroklidon) domalo pretvorio u „sjeveroistočnjak“ (eurakilon), kako tumači Đurđević, kao jugoistočnjak nikako nije mogao baciti lađu od Krete u pravcu Malte jer u tome pravcu jugoistočnjak ne puše, već je to bilo moguće jedino u pravcu Mljeta. K tome, poznato je da sjeveroistočni vjetrovi na moru nisu duga vijeka i pušu prema Africi, a olujno nevrijeme, u kojemu se nasukala Pavlova lađa, bilo je dugotrajno i trajalo je najmanje 14 dana.

4.1.2. Adrija je Jadransko more

Đurđević smatra da nije ispravno stanovište filomaltežana da je imenom Adria, more u kojemu se dogodio Pavlov brodolom, u doba sv. Luke, pisca Djela apostolskih, bilo nazivano cijelo Sredozemno more jer je, kako on tumači, tek Ptolomej oko 150. godine to prvi uradio. A biblijski pisac, više od 100 godina prije toga, Adrijom je mogao nazvati samo ono što je pod tim imenom bilo poznato u to vrijeme. U prilog ovoj svojoj tvrdnji Đurđević zatim navodi 20 grčkih i 17 latinskih pisaca, iz vremena prije Ptolomeja, navodeći odlomke iz njihovih djela, iz kojih je jasno da su Adriju smatrali posebnim morem, koje je Otrant odvajao od Sredozemnoga. S druge strane, Đurđević odbacuje i mišljenje prema kojemu bi se sv. Luka prevario u nazivu mora u kojemu se dogodio brodolom.

4.1.3. Na Malti nikada nije bilo otrovnica

Poseban Đurđevićev argument je tvrdnja da na Malti nikada nije bilo zmija otrovnica za što Đurđević navodi brojne pisce. A jedna otrovnica je ujela sv. Pavla kad je donio naramak drva i bacio ih u vatru. Ustvari, zagovornici malteške tradicije su tvrdili da je tek sv. Pavao, nakon ujeda koji mu se dogodio, čudom učinio da sve zmijske na Malti budu neotrovne. Iz toga je nastalo i praznovjerje da je malteška zemlja ljekovita protiv ujeda zmijske, posebice prah iz Špilje sv. Pavla, pa je, posebno pakirana, i poznata kao „Milost sv. Pavla“, prodavana kao lijek protiv svih otrovnih ujeda. Tako se činjenica da je otrovnica ujela Pavla pretvara u dokaz da to nije moglo biti na Malti. A moglo je biti na Mljetu gdje živi više vrsta otrovnih zmijski među kojima je najpoznatiji poskok. Dapače, Đurđević je, spremajući svoju knjigu, dao poslati u Padovu, poznatom liječniku Antoniu Vallisneriu, otrov mljetskoga poskoka radi analize. Ovaj liječnik je to uradio i u pismu, koje je Đurđević objavio, napisao da je izvršio pokus tako da je po-

skok ugrizao divlju mačku i psa na koje su odmah primijenili „Milost sv. Pavla“, no ni mačka ni pas nisu preživjeli.

4.1.4. Naziv „barbari“ ne priliči Maltežanima

Poseban argument u Đurđeviću dokazivanju jesu „barbaroi“ iz grčkog izvornika (Dj 28,2) koji su vrlo lijepo primili brodolomce. Stariji hrvatski prijevodi su „barbaroi“ prevodili kao „barbari“ (Sarajevo, 1942.) a Daničić-Karadžić s „divljaci“, dok noviji hrvatski prijevodi koriste izraz „urođenici“ (Zagreb, 1969.) a srpski „meštani“ (Šabac-Valjevo-Beograd, 2005.). Đurđević smatra da barbarsko ime nije pristajalo stanovnicima Malte u Pavlovo vrijeme, ali onima na Mljetu jest. I dok većina današnjih egzegeta drži da su Grci barbarima nazivali one koji nisu govorili njihovim jezikom, pa se onda stanovnike Malte moglo tako imenovati jer su govorili jednim punskim narječjem, Đurđević smatra da se taj izraz odnosio na one koji nisu govorili ni grčki, ni latinski, ni židovski, pa zato nije pristajao žiteljima Malte u vrijeme sv. Pavla koji su već bili helenizirani i romanizirani. Istodobno, stanovnici Mljeta nisu bili ni romanizirani ni helenizirani, niti su govorili nekim od spomenutih jezika. Pri tome se poziva na stare rimske i grčke pisce.

4.1.5. Još neke malteške tradicije

U nastavku svoje knjige Đurđević analizira lik prvaka otoka, Publija, čijega je oca Pavao ozdravio (Dj 28,8). Služba „protosa“ postojala je i na drugim stranama i nije bila nikakva iznimka Malte, no nema nikakva dokaza, kako tvrde filomaltežani, da je taj Publije bio prvi biskup Malte. O tome šuti sv. Luka a, nakon analize starih kršćanskih pisaca, Đurđević tu priču smatra izmišljenom. Potom se bavi praznovjernim tradicijama otoka Malte koje gotovo ismijava. A njihovu tradiciju da se sv. Pavao nasukao na otočić Selmon pred samom Maltom smatra nelogičnom jer, da su se brodolomci našli na otoku, ne bi neki plivali dalje, a neki se hvatali dasaka i ostataka broda kako bi se dokopali kopna. Prema Đurđeviću mišljenju, važan podatak je grčki izraz „dithalasson“ (Dj 27,41) koji opisuje izgled hridi na koju se lađa nasukala. Vulgata ga uopće nije prevela nego samo preuzela kao „dithalassum“ a Đurđević smatra da ga je trebao prevesti kao „in locum bimarem“, u smislu da je ta hrid more razdva-

jala u dva dijela.²⁴ To je morala biti hrid koja je bila tako niska i skoro cijela pod morem da ju mornari nisu uopće uočili kad su se približavali kopnu iako je već bilo svanulo (Dj 27,39-41), a ne otočić Selmon koji je visoko nad morem. S druge strane, „ravna obala“ koja se blago spušta u more postoji na jugoistočnom dijelu Mljeta. U uvali blizu Saplunare postoji hrid s imenom „seka sv. Pavla“, koja jedva da viri iz mora i kad je more mirno, a kod Korita se nalaze dva otočića imenom Mali i veliki Školj, s prolazom u luku što odgovara pojmu „dithalasson“.²⁵ K tomu, biblijski izvještaj kaže da „kad osvanu, mornari ne prepoznaju zemlje“ (Dj 27,39) uz koju su pristali. Međutim, to se nikako ne bi moglo reći za mornare bilo koje aleksandrijske lađe, kojima je Malta bivala često usputno pristanište, a na jednoj takvoj je Pavao putovao. A na Mljetu postoje i zanimljivi arheološki lokaliteti pavlovskoga kulta koje bi još trebalo dobro istražiti.

5. Odjek Đurđevićeva djela

Nakon pojave Đurđevićeve knjige, ona je izazvala velik odjek i reakcije. Prvi je o tome pisao Serafin Crijević (+1759.) u svojoj „Bibliotheca ragusina“. Osobno se pohvalno o njemu izrazio te naveo i neka druga pozitivna mišljenja. Spomenuo je također da je Đurđevićovo djelo bilo i žestoko napadano s mnogih strana, u čemu su prednjačili Malteški vitezovi.²⁶ Rasprave su se nastavile i kasnije, a na našem području najpoznatija je ona koju su početkom 20. stoljeća vodili Vicko Palunko, splitski pomoćni biskup, i Rudolf Vimer, profesor na Sveučili-

---

²⁴ Ovdje je zanimljivo primijetiti da je izvorni Daničićev i Karadžićev prijevod ovoga retka, vrlo slično Đurđevićevu mišljenju, glasi: „A kad dođosmo kao na jedan jezik, gdje se more kao razdjeljuje, nasadi se lađa.“ Skoro jednako ovaj redak je preveden i u poznatoj Bibliji na hrvatskom (Zagreb, 1969.): „Ali udariše u greben, komu je s obje strane more, te nasukaše lađu.“ Međutim, od toga odustaje novi srpski prijevod (Šabac-Valjevo-Beograd, 2005.) koji prevodi: „Ali kad naiđoše na morski sprud, nasukaše lađu.“ Slično i neki novi prijevodi na hrvatski jezik kažu: „Ali naletješe na plićak i nasukaše brod“ (Zagreb, 1992.), ali uz napomenu u bilješci ispod teksta: „Dosl. *dvomorno mjesto*, tj. mjesto kojemu je more s obje strane, *plićak*.“ Drugi pak zadržavaju staru misao u samom prijevodu: „Ali udare u greben koji more bije s obje strane, te nasuču lađu“ (Mostar, 1987.).

²⁵ Usp.: M. DEMOVIĆ, „Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija...“, 23.

²⁶ Usp.: M. DEMOVIĆ, „Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija...“, 49-54.

štu u Zagrebu. Palunko je branio mljetsku tradiciju,²⁷ a Vimer,²⁸ kojega je podržavao arheolog Frane Bulić, tome se protivio.

U svjetskoj znanstvenoj literaturi Mljet, kao moguće mjesto brodoloma sv. Pavla, nikada nije zaboravljeno. Dapače, i u novije vrijeme ima stručnjaka koji ne samo da ne isključuju mogućnost da se baš na Mljetu nasukala lađa na kojoj je apostol Pavao putovao prema Rimu, već se radije opredjeljuju za Mljet negoli za Maltu. Tko npr. Angus Acworth u nekoliko tekstova smatra da je to bio Mljet.²⁹ Njegovu misao u naše dane preuzimaju i drugi a argumentacija mu je vrlo slična onoj koju je iznio Đurđević.³⁰ Također Bradford Ernle, naspram uglavnom prihvaćene Malte, radije se opredjeljuje za Mljet kao moguće mjesto brodoloma.³¹

---

27 Usp.: npr. Vicko PALUNKO, *Melita del naufragio di S. Paolo e l'isola Meleda in Dalmazia* (Split: Studio di geografia biblica, 1910.); *Brodolom sv. Pavla na Mljetu u Adriji i nesmisao libela Ne Mljet već Malta pisao kanonik dr. Rudolf Vimer* (Split, 1915.).

28 Usp.: Rudolf VIMER, *Život sv. Pavla* (Zagreb: Društvo svetog Jeronima, 1907.); *Malta ili Mljet* (Zagreb: Tisak Hrv. katol. društva, 1911.); *Ne Mljet već Malta*, (Zagreb: 1913.).

29 Usp.: Angus ACWORTH, „Where was St Paul shipwrecked? A re-examination of the evidence“, *Journal of Theological Studies* 24 (1973.), 190-193; „St. Paul's shipwreck“, Ivor BULMER-THOMAS (ur.), *St. Paul: teacher and traveller* (Leighton Buzzard: Faith Press, 1975.).

30 Usp.: „Shipping in the Book of Acts“, www.ondix.com/word/: „It is widely believed that they ended up on the island of Malta, just south of Italy. However, there are those who believe that the ship was in fact wrecked on the shores of Mljet, also known as Melita, southernmost of the Dalmatian islands. Angus Acworth treats this alternative wreck site quite thoroughly in his article on St. Paul's shipwreck. He notes that the incident involving a snake biting St. Paul soon after their arrival on the island would be quite out of the ordinary on Malta, as there were virtually no snakes there at the time (as at present). However, Mljet was infested by snakes until the turn of the 20th century. Further Acworth notes that St. Luke described the inhabitants of the island as 'uncouth peasants' - a description which would not fit the typical cosmopolitan Maltese of the period, but might well fit the inhabitants of Mljet. Further still, St. Luke clearly states (Acts 27:39) that the Alexandrian sailors did not recognise the coast of the island. Acworth contends that the Malta would have been recognisable - whereas Mljet would not have been familiar.

This final mystery in the life of St. Paul may never be truly solved. However, I believe Acworth makes a solid case for a landing at Mljet and I wonder if the day will come when the technology will be available to conduct underwater archaeological inquiries in order to finally establish the true site of what was probably the most famous shipwreck in history.“ Usp.: također www.osiris.978.org/.

31 Usp.: Ernle BRADFORD, *Paul the traveller* (London: Penguin, 1974.).

6. „Godina sv. Pavla“: oživljavanje mljetske teze

Rasprava o Mljetu, kao mjestu brodoloma sv. Pavla, na našim stranama uglavnom je zašutjela nakon polemike iz početka 20. stoljeća. Ponovno se vraća u posljednjih desetak godina,³² a oživjela je posebice u „Godini sv. Pavla“. Najprije je, na inicijativu Mihe Demovića, Jozo Marević preveo Đurđevićevo djelo koje je tiskano 2008. godine³³ u kojemu je Demović objavio svoj dugu uvodnu studiju na hrvatskom i engleskom.

U povodu jubilarne „Godine sv. Pavla“ i hrvatskog izdanja Đurđevićeva djela *Sveti Pavao apostol brodolomac* u Dubrovniku je od 10. do 13. studenoga 2008. održan znanstveni skup „Ignjat Đurđević i svetopavlovski brodolom u vodama otoka Mljeta“. Skup se sastojao od nekoliko različitih manifestacija, čiji su organizatori bili Dubrovačka biskupija, Dubrovačko sveučilište, Centar za mediteranske studije Zagrebačkoga sveučilišta, Matica hrvatska – ogranak Dubrovnik i Dubrovačke knjižnice.³⁴ Na samom znanstvenom skupu u užem smislu, koji je održan 12. studenoga, čula su se različita zanimljiva izlaganja. No, vrlo je upadno da među predavačima nije bilo ni jednoga bibličara. Prema izvještaju Katoličke informativne agencije, biskup Želimir Puljić govorio je o temi „Pavlovo zadnje putovanje po divljim valovima Jadrana“.³⁵ Predavanje „Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija svetopavlovskog brodoloma u vodama otoka Mljeta“ održao je Miho Demović.³⁶ Kape-

32 Usp.: Antun NIČETIĆ, „O nekim navigacijskim aspektima plovidbe svetoga Pavla od Krete do Melite“, *Anali Dubrovnik* 38 (2000.), 305-370. – Ovaj prikaz je važan i zato što donosi bogatu literaturu.

33 Usp.: Ignjat ĐURĐEVIĆ, *Sveti Pavao apostol brodolomac*.

34 Ovaj izvještaj o znanstvenom skupu u Dubrovniku donesen je na osnovi izvještaja Katoličke informativne agencije (IKA) Hrvatske biskupske konferencije: „Predstavljena knjiga ‘Sveti Pavao apostol brodolomac’“ (IKA, 10. 11. 2008.); „Znanstveni skup ‘Ignjat Đurđević i svetopavlovski brodolom u vodama otoka Mljeta’“ (IKA, 10. 11. 2008.); „Znanstveni skup ‘Ignjat Đurđević i svetopavlovski brodolom u vodama otoka Mljeta’“ (IKA, 12. 11. 2008.)

35 „Prikazao je Pavlov psihološki profil, zaustavivši se na događajima koji su na Pavla snažno utjecali. Pavao je naviještao evanđelje drugim narodima na misijskim putovanjima, upadao u razne nevolje zbog Krista, bio pred sudom te pozvavši se na privilegij rimskog građanina, nakon dirljivog rastanka u Miletu, pošao iz Cezareje na put u Rim. Na tom putu ih je pratilo nevrijeme, četrnaest dana nisu znali kuda plove da bi tog posljednjega dana oko ponoći došli do kopna, nasukali se i spašavali goli život. Prema tradiciji bio je to Mljet.“

36 „Oslanjajući se na Đurđevića, pokušao zaštititi prastaro duhovno dobro Dubrovačke biskupije, gotovo dvije tisuće godina staru tradiciju da je Pavao brodolom doživio na Mljetu.“

tan duge plovidbe Antun Ničetić, koji je stotinjak puta plovio morima kuda je i Pavao išao te se dulje vrijeme bavio proučavanjem problematike ovog skupa, govorio je o temi „Olujno nevrijeme koje je opisao sveti Luka u Djelima apostolskim moglo je prirodnim poretkom stvari brod svetog Pavla baciti jedino u vode otoka Mljeta“.³⁷ Stjepan Krsić govorio je na temu „Polemika Ignjata Đurđevića s nekim učenjacima svojeg doba o mjestu brodoloma svetoga Pavla apostola“.³⁸ O temi „Zaljev ravne obale iz opisa Djela apostolskih odgovara zemljovidu mljetskih zaljeva Saplunare i Korita“, govorili su kapetan Miloš Brajović i kapetan Ivica Đurđević Tomaš.³⁹ Niko Kličan upoznao je okupljene s „Novom tezom njemačkog znanstvenika Heinza Warneckeja o brodolomu sv. Pavla na grčkom otoku Kefaloniji“.⁴⁰ Predavanje „Pavao na moru“ održao je akademik Nenad Cambi.⁴¹ O „Stjepanu Šuljagi-Grmoljezu“ koji je pisao u

37 „Upoznao je nazočne s tadašnjim morskim putovima, uobičajenim vjetrovima, valovima, morskim strujama i načinima kojima se u ono vrijeme putovalo. Naveo je primjer da je svih četrnaest dana puhao sjeveroistočnjak, to jest bura, brod bi završio na sjevernoafričkoj obali kao i da struje na tom području vuku prema Mljetu. Dakle, i struje i vjetrovi su pogodovali dolasku sv. Pavla na Mljet, a po tim kriterijima Malta uopće ne bi mogla doći u obzir.“

38 „Istaknuo je kako su u povijesti znanosti polemike odigrale važnu ulogu, a ako su vođene na pravi način, mogu dovesti do boljeg razumijevanja problematike. Tekst Djela apostolskih kad se čita, izgleda jednostavan i jasan, ali što se više analizira postaje sve nejasniji. To se posebice odnosi na lokalitete poput naziva mora i luka u kojima se Pavao zaustavljao. Različiti lokaliteti nosili su često ista imena ili su u rukopisima imali dva ili više oblika. To je slučaj s Maltom i Mljetom. Predavač je naveo imena i argumente polemičara. Među ostalim, rekao je da u prilog Mljetu ide činjenica da Pavlu nije bila nepoznata Dalmacija, da je Konstantin Porfirogenet u 10. stoljeću također tvrdio da je Pavao na Mljetu doživio brodolom kao i Serafin Razzi u 16. stoljeću. Đurđevićovo djelo potaknulo je polemiku, a mnogi od Maltežana anonimno su mu se suprotstavljali.“

39 „Osvrnuli su se na pomorske aspekte mogućnosti da se takav brod poput Pavlova uopće mogao nasukati na Mljetu. Iznijeli su hidrometeorološke elemente, tehničko-tehnološke osobine rimskoga broda i poziciju brodoloma prema različitim autorima. Ustvrdili su da se taj rimski brod mogao nasukati u ‘zaljevu ravne obale’, napominjući da se pri istraživanju mora voditi računa o promjeni razine mora u Sredozemlju u tijeku dvije tisuće godina, a razlika je oko dva metra.“

40 „Riječ je o tezi koja negira i mljetsku i maltešku tradiciju te grčki otok Kefaloniju određuje kao mjesto Pavlova brodoloma. Warnecke je argumente uzimao iz grčkih književnih djela poput Homerove Odiseje, povezujući to s Odisejevim lutanjem Jonskim morem te njegovim spašavanjem na Kefaloniji.“

41 „Ustvrdivši kako je Pavao dobro poznao Jadran, protumačio je neke novozavjetne navode koji idu tome u prilog. Uz ostalo, Pavao šalje Tita u Dalmaciju, a pretpostavka je da je i Luka također boravio na tom području. Predavač je zaključio da se ni malteška ni mljetska teza ne može dokazati, ali da je mljetska daleko znanstveno utemeljenija, a ne lokalpatriotska.“

obranu Ignjata Đurđevića govorio je Niko Kličan.⁴² Juraj Batelja predstavio je temu „Polemika između sveučilišnog profesora dr. Rudolfa Vimera i mons. Vicka Palunka, pomoćnog splitskog biskupa, o brodolomu svetoga Pavla na otoku Mljetu“.⁴³ „Arheolog i hagiograf don Frane Bulić o mjestu brodoloma sv. Pavla na Mljetu ili Malti“ bila je tema Slavka Kovačića.⁴⁴ Vinicije Lupis govorio je o „Benediktinskoj sakralnoj baštini otoka Mljeta Đurđevićeva okruženja“.⁴⁵ Ivica Žile predstavio je radove izvršene na „Crkvi sv. Petra i Pavla na lokalitetu Crkvine poviše Korita na otoku Mljetu“.⁴⁶ Pročitani su sažeci predavanja Joze Marevića „Latinitet Ignjata Đurđevića“ i Zdenka Žeravice „Sakralni spomenici svetoga Pavla i njegova učenika svetoga Luke u zaleđu bivšeg Epidaura, današnjim Konavlima“.⁴⁷

---

42 „Stjepan Šuljaga se rodio 1719. godine u Dubrovniku. Bio je trgovac, povjesničar, filozof, kritičar i svećenik, prijatelj Carla Goldonija i objavio je nekoliko djela u prilog Mljetskoj tradiciji. Zanimljivo je kako je Đurđević svoje djelo napisao na latinskom što je mali broj ljudi mogao čitati, a njegovi kritičari su pisali na talijanskom pa su mnogi to čitali. Šuljaga se potrudio pomoći Đurđeviću pišući na talijanskom i prenoseći Đurđevićevu argumentaciju širokom krugu čitatelja.“

43 „Žestoka rasprava potaknuta je Vimerovom knjigom o svetom Pavlu u kojoj je pisac ustvrdio da se Pavao iskrcao na Malti ma koliko Hrvati željeli da se iskrcao na Mljetu. Palunko za tvrdnju o Malti kaže da je krivotvorina te se tako polemika nastavila.“

44 „Predavač je istaknuo da je Bulić bio jedan od glavnih sudionika u polemici Vimer-Palunko, odnosno da je prikupio i objavio sva napisana djela o spomenutoj temi.“

45 „Prikazao je snimke nekih sačuvanih liturgijskih predmeta posebno objašnjavajući sliku ‘Gospe od jezera’ s gotičkim okovom od iskucanoga pozlaćenog srebra koja je bila jako štovana. Dodao je kako je Mljet zbog te slike bio mjesto hodočašća brojnih vjernika iz Dubrovnika, Bosne i Dalmacije, među njima i posljednje bosanske kraljice Katarine. Predavač je također objasnio važnost mljetskog križa te izrazio žalost što neki predmeti nisu sačuvani poput misnica koju su benediktinci na Mljetu dobili od pape Berberinija a koja je nestala u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća.“

46 Crkva je „nakon arheoloških istraživanja konzervirana. Riječ je o prvoj jednobrodnoj građevini s rijetkim dvostrukim apsidama, po modelu sličnoj crkvi Sv. Platona na Cresu.“

47 „Marević je ustvrdio kako je pola Đurđevićeva opusa napisano na latinskom jeziku s bogatom leksikom i nešto lošijom gramatikom. Često piše potaknut povijesnom istinom te zaključuje da će oni koji se upoznaju s Đurđevićevim djelom vidjeti koliko je bio veliki domoljub. Žeravica je pak istražio trag imena Pavao u Konavlima i istaknuo kako postoji toponim Pavlje brdo s crkvicom sv. Pavla apostola, te da u narodu postoji tradicija davanja imena Pavao i Luka i u ženskoj i muškoj varijanti.“

Zaključak

Najavljeno je da će u posebnom zborniku biti objavljeni radovi koji su u obliku predavanja predstavljani na simpoziju u Dubrovniku. Od njih s pravom treba očekivati nove spoznaje i rezultate, ali je sigurno da neće razjasniti problem oko utvrđivanja mjesta brodoloma apostola Pavla koji već stoljećima muči znatiželjnike na raznim stranama svijeta. Posebnu novost mogla bi predstavljati stručna studija o vjetrovima, njihovoj snazi i pravcima kretanja u jesensko doba godine kad je Pavao plovio prema Rimu. Sve to trebat će svakako usporediti s rezultatima sličnih simpozija koji su bili nadahnuti kefalonijskom tezom. No ništa manje nije zanimljiva pojava da u naše vrijeme neki napuštaju maltešku tradiciju. Između ostaloga i zato što važnom smatraju činjenicu da na Malti nije bilo otrovnih zmiya, da informirani pisac nikada ne bi mogao Maltežane nazvati „barbarima“ te da ne može biti da aleksandrijski mornari ne bi prepoznali Maltu.⁴⁸ Naspram tomu, sve to vrijedi za Mljet, koji se i zvao Melita (Μελίτη), a njegovo more Adrija, što mu opravdano otvara mogućnost da utemeljeno traje kao mjesto koje nije posvema lako isključiti kao jedno od onih na kojima se mogao dogoditi brodolom sv. Pavla.

THE LOCATION OF ST. PAUL'S SHIPWRECK (ACTS 27:27; 28:1) MALTA, CEPHALONIA OR MLJET

Summary

In "The Year of St. Paul", during which we celebrate 2,000 years since the birth of the great apostle, this article deals with the still unsolved mystery of where St. Paul was shipwrecked on the way from Caesarea to Rome. This event is described in the Acts of the Apostles. There are three locations where the shipwreck is thought likely to have happened - Malta, Mljet, and Cephalonia - and each can make a plausible claim to be correct. This article first discusses the Malta and Cephalonia theories before going on to make a larger argument in support of the theory that the shipwreck took place off Mljet in the Adriatic Sea. The article cites a book published by Ignjat Durdevic in 1730, as well as other historical and contemporary scholars who accept Mljet as the location of the shipwreck; but at the same time it cites scholars who dispute this conclusion. Special attention is given to contemporary experts on sea currents and wind patterns, who have been able to shed new light on the issue through computer simulation of Paul's travels. Interestingly, some scholars have abandoned the widely accepted Malta tradition in favour of the Mljet theory. One reason for this is the absence in Malta, historically and today, of poisonous snakes, which is at odds with the account of St.

---

⁴⁸ Usp.: „Shipping in the Book of Acts”, www.ondix.com/word/.

Paul being bitten by a poisonous snake. In addition, it is argued that the well-informed author of the Acts of the Apostles would never have referred to the inhabitants of Malta as "barbarians" (βάρβαροι). Also, it would have been impossible for Alexandrian sailors not to recognize Malta. However, these reservations might also be applied to the island of Mljet, which, like Malta, was called Melita (Μελίτη) and is situated in the Adriatic (Ἰαδρία). The weight of evidence offers a reasonable basis not to exclude Mljet as the possible location of St. Paul's shipwreck.

Key words: *St Paul, Acts of the Apostles, shipwreck, Malta, Mljet, Cephalonia, Adriatic Sea, Melita, barbarians, strong wind, poisonous snake.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan